

Натисніть тут, щоб

КУПИТИ КНИГУ НА САЙТІ

або

заможляйте по телефону:

(0352) 28-74-89, 51-11-41

(067) 350-18-70

(066) 727-17-62

А.П. Каніщенко
Н.О. Будна

**РОЗВИТОК НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
У РОБОТІ НАД ВИВЧЕННЯМ ДІЄСЛОВА**
Дидактичні матеріали

*Рекомендовано до друку Вченою радою
НПУ імені М. П. Драгоманова*

Тернопіль
Навчальна книга – Богдан

ББК 74.286.1Укр
К19

Рецензенти:

Кандидат філологічних наук, завідувач кафедру рідної мови та методики її викладання Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка

Гузар О.В.

Учитель-методист Вінницької ЗОШ № 1 ім. М. Пирогова, заслужений учитель України

Кукса В.М.

*Рекомендовано до друку вченою радою НПУ імені М.П. Драгоманова
Протокол № 12 від 26.06.2009 р.*

Каніщенко А.П., Будна Н.О.

К19 Розвиток навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів у роботі над вивченням дієслова. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2010. — 120 с.

ISBN 978-966-10-1423-6

Мета посібника — допомогти спеціалістам початкової ланки освіти та студентам педагогічних ВНЗ цілеспрямовано проводити роботу над вивченням дієслова у 2–4 класах, розвивати їх потенційні можливості та інтелектуальні здібності, задовольняючи їх внутрішні потреби щодо поглиблення знань та умінь виконувати практичну роботу над укладеною системою вправ та вміння аналізувати зміст навчання, виконувати аналітико-синтетичні дії, доводити правильність виконання шляхом порівняння мовних явищ, узагальнення матеріалу.

Навчально-методичний посібник стане в нагоді не лише учителям початкових класів, а й батькам, які не байдужі до знань та мовних умінь своїх дітей.

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва*

ББК 74.268.1Укр

ISBN 978-966-10-1423-6

© Навчальна книга — Богдан,
майнові права, 2010

ПЕРЕДМОВА

Основне завдання уроків української мови в початкових класах — це розвиток розумових здібностей дітей, творчого мислення, образного мовлення, високого рівня мовленнєвої культури, збагачення активного словникового запасу, що є фундаментальною основою формування активно мислячої особистості молодшого школяра.

Навчально-методичний посібник побудовано за інноваційними підходами до вивчення дієслова у початкових класах відповідно до програми МОН України (2006 р.).

У посібнику подаються вправи до вивчення дієслова як однієї з основних частин мови за лінійно-концентричним принципом програми (2 — 4 класи).

Система завдань для виконання представляється окремими розділами. У кожному розділі подаються вправи на певні розумові операції, на вміння конкретно використовувати аналітико-синтетичні дії, доводити правильність міркування, порівнювати мовні явища, узагальнювати знання з виучуваної теми, класифікувати матеріал.

Окремо подаються завдання на поглиблення знань про синоніми та антоніми, на активізацію словникового запасу лексикою на позначення дій предметів, а також опорний матеріал для навчання дітей писати твори під керівництвом учителя та самостійно.

Матеріал, вміщений у посібнику, має і навчальний, і виховний потенціал, що допоможе учителю сприяти інтелектуальному розвитку учнів молодшого шкільного віку та виховувати україномовну особистість у початковій ланці освіти.

Розвиток уміння виконувати аналітико-синтетичні дії

1. Прочитайте речення. Назвіть казку і дійову особу, яка виконує зазначені дії.

1. Пішов якось Півник у поле, бігав, стрибав, зігрівся, спітнів і побіг до ручаю пити холодну воду...

2. Потрудись, побігай, а тоді вже обідай.

3. Поробиш усю роботу, то й поспиш в охоту.

4. Раз не хочеш тяжкий хліб їсти, поїж легкий.

5. Побачила його Лисичка і схотілось їй рибки попоїсти. Забігла вона вперед, лягла на дорозі і лежить, як мертва.

Зразок виконання.

Речення взято з відомих дітям казок, які вивчаються в 2 класі.

1. Слова автора. («Умій почекаати». К. Ушинський.)

2. Пес. («Кіт і пес». Укр. нар. казка.)

3. Пес. («Кіт і пес». Укр. нар. казка.)

4. Косар. («Легкий хліб». Білоруська нар. казка.)

5. Слова автора. («Лисичка». Рос. нар. казка.)

2. Прочитайте речення. Назвіть дії і предмети, які їх виконують. Якого висновку ви дійшли?

Коси, коса, поки роса. До походу всі готові, ковалі кують підкови. Трактори пливуть в полях, люди пливуть у морях. Кують зозулі в лісі, а ковалі кують у кузні.

Зразок виконання.

Коси, коса; ковалі кують; трактори пливуть; люди пливуть; кують зозулі; кують ковалі.

Висновок. Одну й ту ж дію можуть виконувати предмети та істоти (люди, птахи, машини).

3. Прочитайте вірш. Хто автор цього вірша? Випишіть дієслова з іменниками, до яких вони відносяться. Якого висновку ви дійшли?

Реве та стогне Дніпр широкий,
сердитий вітер завива,

Розвиток уміння користуватися прийомами синтезу

1. Прочитайте слова – назви дій. Побудуйте з ними словосполучення, дібравши слова за питаннями.

Під ←
Ви ←
При ←

ходить, носить, літає

Підходить (як?); підносить (кому?); підлітає (до чого?); виходить (звідки?); виносить (що?); вилітає (звідки?); приходиться (до кого?); приносить (що?); прилітає (куди?).

Зразок виконання.

Підходить (як?) – крадькома, тихенько, повільно.

Підносить (кому?) – мамі, учителеві, товаришу.

Підлітає (до чого?) – до аеродрому, міста, моря.

Виходить (звідки?) – з вокзалу, з театру, з магазину.

Виносить (що?) – знання, уміння, досвід.

Вилітає (звідки?) – з гнізда, з міста, з дверей.

Приходить (до кого?) – до рідних, до брата, до бабусі.

Приносить (що?) – підручники, газети, хліб.

Прилітає (куди?) – до матінки, до рідного краю, до гнізда.

2. Прочитайте, правильно вживаючи дієслова. Як ви розумієте зміст прислів'їв?

(Наговорити) цілу гору, а (зробити) з макове зерно. Одна бджола мало меду (наносити). Одним вухом (почути), другим (випустити). Грім (не заgrimити) – ледачий (не встати). Погане слово краще (проковтнула), ніж (промовила). Спершу треба (розсудила) ,а тоді (робила).

Зразок виконання.

Наговорила цілу гору, а **зробила** з макове зерно. Одна бджола мало меду **наносить**. Одним вухом **почує**, другим **випустить**. Грім **не заgrimить** – ледачий **не встане**. Погане слово краще **проковтнути**, ніж **промовити**. Спершу треба **розсудити**, а тоді **робити**.

Методична порада. Учитель може запропонувати інші завдання: виписати дієслова; записати під диктовку два прислів'я і під-

креслити дієслова; записати ті прислів'я, які найбільше запам'яталися.

3. Згадайте відомі поетичні рядки Тараса Григоровича Шевченка, Лесі Українки. Допишіть потрібні слова на позначення дії; доберіть до них синоніми.

1. Світає, край неба ...
2. Встала весна, чорну землю сонну ...
3. Ждіте, ждіте, любі діти, літо знов ...

Зразок виконання.

- 1) палає, горить, відсвічує, червоніє, багровіє, ...
- 2) розбудила, розбуркала, пробудила, ...
- 3) настане, прийде, прилине, ...

Методичні поради. Можна запропонувати учням згадати інші відомі вірші цих поетів; виділити слова, до яких можна дібрати синоніми.

4. Прочитайте текст. Яке зі слів, поданих у дужках, близьке за значенням до виділеного?

Десять робітників

Зайшов я колись до одної жінки в хату (*прийшов, завітав, побув*). **Дивлюсь**, а у неї в хаті так чисто (*відчуваю, розглядаю, бачу*).

— Як ви встигаєте все поробити? — **питаю** (*цікавлюсь, запитую, співаю*). — А вона **каже** (*говорить, відповідає, розповідає*):

— А як же мені не встигнути? У мене **служить** аж десять робітників (*працює, допомагає, вправляється*). Вони мене слухають: що не скажу — **зроблять**, один одному допомагають (*виконують, візьмуть, зварять*).

— А які ж то у вас робітники?

— А ось вони! - засміялась жінка і поклала на стіл свої десять пальців.

За М. Коцюбинським

Зразок виконання.

Зайшов — завітав;	дивлюсь — розглядаю;
питаю — цікавлюсь;	каже — відповідає;
служить — працює;	зроблять — виконують.

Розвиток уміння доводити правильність виконаного завдання

1. Прочитайте вірш. Назвіть словосполучення іменників з дієсловами. В яку пору року можуть відбуватися такі дії? Доведіть правильність своєї думки, доповнивши ряд слів власними прикладами.

Пов'яли пишні квіти,
затих осінній сад.
Туманом ліг на віти
холодний листопад.
Зима ось-ось прилине,
в снігах засне земля,
і пісня хуртовини
над нею загуля.

Зразок виконання.

Пов'яли квіти, затих сад, листопад ліг, зима прилине, земля засне, пісня загуля.

Цей ряд словосполучень можна доповнити: *опустіли поля, мокне земля, покрилася листям земля, курличуть журавлі, повіває холодом.*

Такі дії можна віднести до пізньої осені. Отже, дані словосполучення можна ввести у твір на тему «Пізня осінь».

Методичні рекомендації. Учитель може запропонувати учням таке домашнє завдання: написати твір з групою словосполучень на тему «Пізня осінь» за поданим планом.

План

1. Листопад повіває холодом.
2. Зима в дорозі.
3. В небі чується «курли-курли»!

2. Прочитайте вірш. Доведіть, що виділені слова означають дію.

Тихо надворі. Ні вітру, ні хмар.
Ані **шелесне** верба височенька.
Наша Оленка **відкрила** «Кобзар»,
вголос **читає** Тараса Шевченка.
Ген за рікою **синіє** гора,
в небі веселка розквітла казкова.